

Knut Hamsun'un Dramatik Sonu ve Peter Handke

Dr. Galip ÇAĞ

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Norveçli yazar **Knut Hamsun** 1920 yılında **Nobel Edebiyat Ödülü** ile birlikte çok ciddi bir popülerlik kazanır. Azımsanmayacak maddi kazanım da elde eder. Öyle ki dünya turuna çıkar. İstanbul'a da uğradığı bu gezisini kaleme de alır. **İstanbul'da İki İskandinav Seyyah** adıyla basılan kitapta Hamsun'un ve **Andersen**'in ayrı zamanlardaki İstanbul izlenimleri okunabilir hâlen. Buraya kadar her şey normaldir. Zira Hamsun, büyük sıkıntılar çekmiştir o güne dek. Hatta Amerika dönüşü yaşadığı maddi yokluk ve "Açlık" onun eserlerine güçlü şekilde tesir eder.

Ancak bu büyük yazar için dramatik son, siyasi görüşü ile başlar. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazileri desteklemesi, ülkesinin Almanya'ya karşı koymaması gerektiğini söylemesi ve rivayet olarak kalsa bile kazandığı Nobel madalyasını Hitler'e armağan etmek istemesi gibi etmenler nedeniyle savaş sonrası Norveç toplumunda Hamsun büyük bir itibar kaybına uğrar ve vatana ihanet suçlamasından ötürü rekor bir para cezasına çarptırılır.

Bir sabah, genç bir Norveçli, elindeki Hamsun kitabını yazarın evinin önüne bırakıp sessizce uzaklaşır. Bir süre sonra biri daha kitap bırakır aynı yere. Sonra biri daha, biri daha, biri daha... Oslo'lular ellerindeki Hamsun kitaplarını yığırlar yazarın kapısının önüne. Ne bir arbede yaşanır, ne de kötü bir laf edilir. Kırgın Norveçliler kitapları sessizce bırakıp dağılırlar. Adeta kendi kitaplarından bir dağ oluşur Hamsun'un bahçesinde. Bu zarif tepki, doksan küsur yaşındaki yazara ömrünün en acı dersini verir. Pişman, mutsuz ve utanç içinde yumar hayata gözlerini; Tıpkı **Göçebe** romanında olduğu gibi bir yaşlılar evine yerleştirilir ve 1952 yılında odasının banyosunda ölü bulunur. Belki de kader adalet etmiştir, kim bilir?

Ve Peter Handke meselesi...

Peter Handke 6 Aralık 1942 yılında Avusturya'da doğar. Biyolojik babası ile annesi daha Peter doğmadan ayrılırlar. Yazara ismini verecek olan Bruno Handke ile annesi ikinci evliliğini yapar. Ailesi ile birlikte Doğu Berlin'e yerleşirler fakat Rusların Berlin'i işgal etmesi üzerine oradan da ayrılırlar. 12 yaşına kadar din eğitiminin ağırlıklı olduğu bir okulda okur. Liseyi ise normal bir lisede tamamlar. 1971 yılında annesinin intiharı ile sarsılır. Anne tarafındaki dedesi Slovak olduğundan küçük yaşlardan itibaren bu kültüre ilgi duyar. Balkanlar'ı bilir.

Annesi Sloven olan Avusturyalı yazar, parçalanmış Yugoslavya'ya duyduğu nostalji ile yetinecek, dengesini kaybetmeyecek derken, Kosova ile adeta bir hiddet yanardağına dönüşür. Vatikan'ın "Ortodoks kardeşlere karşı" tavrını protesto için Katolikliği terk eder, Almanların Büchner ödülünü de geri çevirir. Tarihten beslenmektedir; Hamasetten ve unutulmayan hatıralardan.

"Marslılar saldırıyor. Sırbistan, Karadağ ve Sırp Cumhuriyeti, Marslı olmayan herkesin anavatanıdır." der Handke (Der Spiegel, 01.04.1999) Kimse inanmaz bu sözlerin yüzyılın en incelikli dil ustalarından birine ait olduğuna. Aklından şüphe de edilir.

Gerçek bir "Sırp dostu" ilan edilen, NATO harekâtı esnasında yazarlık onurunu korumak için (!) Sırbistan'ı ziyaret edip göğsüne yağınla nişan taktıran da Handke'dir yine. Sloven milliyetçiliğini "insanlığın en aşağılık biçimi" diye tanımlamasını, Bosna'da Müslümanların birbirini öldürüp suçu Sırlara attığı iddialarını delirme belirtisi olarak görenler, Sırların hâlini Musevilerin soykırımı ile kıyaslamasına da şaşmazlar pek.

Sırlar kendilerine yapılanlara karşı gururla direniyor gibi şeyler yazar savaş sırasında. Bir propaganda unsuruna dönüşür. Berlin'de sürgünde yaşayan Sırp yazar Cosic cevap verir ona: "Tam da bu, işte! 'Neden bütün bu bela bizim başımıza sarılıyor?' sorusunu bu gurur yüzünden soran yok!" Peki diğer bir soru: Ona böyle seslenen ve destek veren Çosiç kim? Buyurunuz: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin 1992-1993 dönemi cumhurbaşkanı olan Çosiç, Balkanlar'daki kamuoyunda Yugoslavya'nın eski devlet başkanı Slobodan Miloşeviç'in yürüttüğü siyasetin fikir babası olarak bilinir. Çosiç ayrıca, Sırbistan'ın 1990'lı yıllar başında Bosna Hersek ve Hırvatistan'a karşı açtığı savaşta Bosnalı ve Hırvatlara yapılan katliamların tasarımcısı olarak da kabul edilir. Ama asıl önemlisi Çosiç'in **Ölüm Zamanı** adlı dörtlemesidir. Büyük Savaş (1972-1979) konulu, kült roman özelliğini taşıyan çağdaş tarihsel bir eserdir. Roman türünü, bir ülkenin veya bir milletin tarihi olarak algılatma ve meydana getirme fikrine alet etmeyi, her biri bir bütünlük teşkil eden dört ayrı bölümden oluşan kompleks kompozisyonlu *Ölüm Zamanı* romanında en kapsamlı biçimde gerçekleştirmiştir o. Zira bu eserde Sırbistan tarihinin en zorlu ve en kader belirleyici dönemi olan 1914 yılının sonbaharı ile 1916 yılının ilkbaharı arasında geçen zaman konu alınmıştır. Eserde tüm temel epik yapı unsurları olarak kabul edilen zaman, mekân, olay örgüsü ve kişiler, ustaca kullanılmıştır. Puzzle tamamlanıyor gibidir. Çosiç'e o gün verilemeyen ödülün gıyabında takdimi gerçekleşmektedir.

Tanrıya ihtiyacının turuncu bir balığın, mavi bir bisiklete ihtiyacı kadar olduğunu söyleyen Handke Sırp Bilimler Akademisi üyesidir. Aslında içeriden bir sestir artık. "Nobel'i verenler bir

hata yaptı” demek bu manada fazlaca iyimserlik olur. Bu, aslına bakılırsa bir meydan okuma, dahası bir tavır koymadır. Cosiç’ten Miloseviç’e, Karadziç’e, Mladiç’e bir selam verme, belki de Bosnalılar’a bir kez daha acılarını hatırlatma hamlesidir. Kim bilir, belki de bu satırların yazarı fazla kötümserdir?

Aliya şöyle demişti; *“Ben Avrupa’ya giderken kafam önümde eğik gitmiyorum. Çünkü çocuk, kadın ve ihtiyar öldürmedik. Çünkü hiçbir kutsal yere saldırmadık. Oysa onlar bunların tamamını yaptı. Hem de Batı’nın gözü önünde; Batı medeniyeti adına...”* Batı medeniyeti adına yapılanlar elbette Batı eliyle temizlenme yolunu bulacak, bunun için mücadele edilecektir. Ve elbette hafızanın her iki taraf için de diri tutulması bunun en etkili yoludur.

Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde soykırım ve savaş suçlarından yargılanması devam ederken cezaevinde ölen eski Sırp lider Miloseviç’e hayranlığıyla tanınan Handke, Kosova’daki savaş sırasında yayımlanan bir makalesinde de *“Sırpı destekliyorsanız, ayağa kalkın.”* ifadelerini kullanır. Handke, Miloseviç’i cezaevinde ziyaret eder ve lehine tanıklık etmek için girişimlerde bulunur. 2006’daki cenazesine de katılır. Belki de herkes bir savaş destekçisi olarak işlem görmesini beklerken, ırkçı saplantıları ve hastalıklı zihni ile susturulmasını ümit ederken bugün Handke Nobel Komitesi’nin takdiri ve modern Batı’nın iradesi ile bir sembole dönüştürüldü. Bu noktada ikinci sınav başlar kanaatimizce. Şimdi ne olacak? Bu bir Handke reklamına dönüşüp güzel ülkemizde kitapları daha mı çok satılacak, yoksa aklıselim birileri buna içeriden ve irfana bakan bir tepki koyabilecek mi?

Unutulmamalıdır ki siyasetin üzerinde bir mücadeledir; bin yılın taşıdığı hamasetin karşısında durmak. Kin hastalıklı bir histir, kişiyi hasmına fazlaca bağlar. Hasmına bağlanmadan, kinden beslenmeyen entelektüel bir kavga vermek bugün Aliya’nın savaş sonrası söylediği pek çok söz arasındaki şu cümlelere yaslanmak manasına gelir:

“Olduğunuz gibi kalın. Dininizi, milliyetinizi koruyun. Kimliğinizi kaybetmenin bedeli köleliktir.”

Handke ve bayrağını taşıdığı zihinsel yapı şüphesiz ki hafife alınmaması gereken tarihsel bir geleneğin ürünü. Belki de hiçbir zaman bitmeyecek bir mücadelenin yansıması. Hazırlıklı olmak ve siyaset üstü bir gayretle söylem geliştirmek en önemli ihtiyaç. Yoksa refleks gibi, anlık tepkilerin ömrü de tesiri de çok kısa sürüyor.